

Čeled.

I. Pojem:

Slovem čeledínové zahrnujeme ony osoby, které se uvolují, že za určitou mzdu budou vykonávati potřebné domácí a polní práce nižšího druhu. Všichni čeledínové dohromady označují se pak hromadným názvem »čeledě«. Rozeznáváme čeled domáci a čeled nádvorní (služebnictvo na dvoře panském). Pánem (chlebodárce, držitel čeledi, paní) jest pak každý muž anebo žena, jenž jest hlavou rodiny a který čeledíny do služby a do společné domácnosti přijímá. Čeledínů netýká se ustanovení řádu živnostenského (čl. V. vyhl. pat. živn. ř.). Číšníci, vozkové zaměstnaní při živnostech dopravních, kteří dříve mezi čeled byli počítáni, patří nyní k výpomocnému personálu živnostenskému (§ 73. živn. ř.), rovněž tak patří ku výpomocným dělníkům kuchaři, sklepníci, hoši v kuchyni, ve sklepě nebo v domě zaměstnaní, kuchtíci a vrátní ve smyslu § 73. živn. ř., jelikož jest jisto, že najati jsou pro závod ku pravidelným pracím živnostním, ač neučinili-li smlouvu, že vstupují do služby jako čeledínové, neb nezavázali-li se smlouvou též ku pracím, jež zahrnuje v sobě čl. V. lit. d) úvodního zákona z. živn. řádu (výn. min. obch. ze dne 22. března 1885 č. 2324). Propouští-li pán svého domovníka, zahradníka, vrátného a p., kteří místo mzdy měli u něho buď úplně nebo částečně byt zdarma, ze služby, s tím úmyslem, aby je z bytu vypověděl, musí se zachovati dle ustanovení čeledního řádu (výn. min. vn. ze dne 4. listopadu 1871 č. 14303 »Zeitschr. f. Verw.« roč. V. č. 1.).

II. Práva a povinnosti pána a čeledi na vzájem řídí se dle čeledních řádů (§ 1172 o. o. z.).

Čelední řády vydány byly pro Čechy, vyjímaje Prahu (zák. ze dne 7. dubna 1866 č. 11 z. z.), pro Prahu (vyhl. míst. ze dne 21. srpna 1857 č. 42 z. z.), pro Moravu (zák. ze dne 2. května 1886 č. 53 z. z.), Slezsko (zák. ze dne 25. března 1867 č. 12 z. z.), pro Vídeň s policejním obvodem (ze dne 1. května 1810 p. sb. z. sv. 34 č. 1), pro Krakov, pro Korutany (zák. ze dne 19. března 1874 č. 14 z. z.), pro Krajinu, Lublaň, Celovec, Přímoří, Terst s okolím, Dolní Rakousy vyjímaje Vídeň s policejním obvodem (zák. ze dne 23. ledna 1877 č. 6 z. z.), Horní Rakousy vyjímaje Linec (zák. ze dne 1. března 1874 č. 3 z. z.), Linec, Solnohradsko, Štýrsko (zák. ze dne 17. února 1885 č. 8 z. z.), Štýrský Hradec, pro města a venkov v Tyrolích (zák. ze dne 22. ledna 1879 č. 15 z. z.) a pro Vorarlberg (zák. ze dne 14. března 1857 č. 6 z. z.). Pro Štýrsko jest v platnosti ještě zvláštní řád vinařský (zák. ze dne 2. května 1886 č. 26 z. z.).

1. Poměr čelední: Zvláštním znakem tohoto poměru jest, že jakmile vstoupí čeledín do služby, stává se členem domácnosti svého pána a podléhá jeho zvláštnímu doзору. Slovem domácnost rozumí se společné obydlí a společné zaopatření. Služební smlouva nabývá platnosti, byl-li přijat závdavek. Toto ustanovení nesmí se však v tom smyslu rozšířiti, že by smlouva bez závdavku neměla platnosti, spíše nutno ustanovení to pokládati dle § 908. o. o. z. za určení okamžiku, kterým smlouva nabývá právní platnosti (nál. spr. s. dv. ze dne 23. prosince 1887 č. 3568 sb. Budwinski č. 3836). Zdráhá-li se čeledín službu nastoupiti, má býti podle okolností potrestán a na požádání pánovo prostředky donucovacími donucen, aby službu nastoupil. Totéž platí, opustí-li čeledín službu, aniž by měl k tomu důvodu zákonného. Onemocní-li čeledín, tedy má se pán starati o jeho ošetřování a léčení. Bez vědomí a svolení pánova nesmí

čeledín svůj oděv, prádlo a vůbec svůj majetek mimo dům, ve kterém slouží, uschovávat.

2. Smlouva čelední. Čelední řády obsahují tato podstatná ustanovení pro poměr čelední, pokud smlouvou jinak upraven nebyl.

a) Povinnosti čeledínů: Čeledín zavazuje se svému pánovi ku poslušnosti, pilnosti, věrnosti, úctě, pozornosti, pravdomluvnosti, pořádku a čistotě. Čeledín se má podvoliti domácímu řádu, jenž byl od pána stanoven. Čeledín jest povinnen řádně a rád konati všechny služby, ku kterým byl zjedнан; v neděli a ve svátek musí obstarati pouze obyčejné práce domácí. Čeledín nesmí beze svolení pánova dáti za sebe vykonati práce, jež jemu byly svěřeny, někým jiným. Dále nesmí se bez dovolení z domu za svými záležitostmi vzdáliti, a má-li k tomu dovolení, nesmí déle, než jak mu bylo dovoleno, mimo dům meškati; nepřije-li si toho pán, nesmí čeledín žádných návštěv přijímati, a bez dovolení nesmí také nikoho u sebe přes noc nechati. Učiní-li čeledín vlastní vinou svému pánu nějakou škodu, musí ji dle ustanovení o. o. z. nahraditi. Odchází-li čeledín ze služby, jest povinen vše, co jemu bylo ku doзору, k obstarání nebo opatrování odevzdáno nebo jinak svěřeno, svému pánu řádně odevzdati, a žádá-li toho pán, musí si dáti prohlédnouti všechny věci, jež s sebou jako svůj majetek odnáší.

b) Povinnosti pána: Pán má ujednanou mzdu v určité době vypláceti a nesmí čeledínovi ukládati práce, které jeho síle tělesné nejsou přiměřeny. Pán má svého čeledína k tomu vésti, by jeho chování v domě i mimo dům bylo mravné a řádné. Onemocní-li čeledín, jest pán povinnen, aby se o jeho ošetřování a uzdravení staral, při čemž může si ovšem výlohy ze mzdy sraziti, dokáže-li se, že čeledín svojí vlastní vinou onemocněl. Byl-li čeledín do nemocnice dopraven v době, kdy ještě platna jest smlouva služební, jest pán povinnen zapraviti útraty s ošetřováním spojené (nál. spr. s. dv. ze dne 23. června 1886 č. 1803. sb. »Budwinski« č. 3125). Propustí-li pán předčasně svého čeledína — byť i tento s tím souhlasil — nesprošťuje se tím povinnosti zapraviti útraty, jež s ošetřováním v nemocnici jsou spojeny (nál. spr. s. dv. ze dne 3. ledna 1891 č. 41, sb. »Budwinski« č. 5648).

III. Zánik poměru čeledního:

Poměr ten pomíjí:

1. dohodnou-li se o tom obě strany;
2. smrtí čeledínovou;
3. smrtí pánovou pomíjí čelední smlouva jen tehdy, nechtějí-li dědicové čeledína dále podržeti;
4. vyprší-li doba služební;
5. výpovědí, která musí býti dána aspoň 14 dní před uplynutím doby služebné;
6. propustí-li pán čeledína okamžitě bez výpovědi, což může nastati:
 - a) poruší-li čeledín hrubě svoje povinnosti, zvláště proviní-li se tvrdšíjnou neposlušností, nebo spurností;
 - b) jestliže svého pána, nebo jeho zástupce, nebo někoho z domácích lidí skutkem, nadávkami, spíláním nebo utrhačnými pomluvami urazí;
 - c) proviní-li se krádeží, podvodem, zpronevěřením, anebo svede-li k tomu své spolučeledíny;
 - d) jestliže nedbaje napomenutí, nepozorně zachází s ohněm a světlem,

vzejde-li na dobytku, který jemu byl svěřen, jeho vinou nějaká škoda, nebo poškodí-li ze zlomyslnosti, svévole nebo z hrubé nedbalosti majetek svého pána;

e) oddá-li se pití, hře, nebo jiným výstřednostem a nemravnostem, obzvláště, snaží-li se k tomu svéstí dítky nebo příbuzné svého pána;

f) přivodí-li si vlastní vinou nakažlivou, nebo ošklivost vzbuzující nemoc, a konečně je-li po 4 neděle nemocen, aniž by tím byl pán vinen.

7. Čeledín může okamžitě ze služby vystoupiti v těchto případech:

a) Je-li služba ta na škodu jeho cti, nebo jeho zdraví;

b) svádí-li pán čeledína k jednání nemravnému a nezákonnému, nebo snaží-li se, aby ho svedl;

c) hodlá-li pán podniknouti cestu, jež má trvati déle než čas služby nebo přesídlí-li se do jiného místa a čeledína chce vzíti s sebou.

IV. Čelední knížka jest výkazem o posavadním zaměstnání čeledínově, a slouží zároveň jako legitimace, zvláště cestuje-li čeledín (vým. min. ze dne 28. listopadu 1864 č. 7820). Má-li býti čelední knížka zároveň průvodní listinou, musí okresní hejtmanský resp. policejní ředitelství k tomu svoliti a ve knížce to poznamenati (nař. ze dne 25. května 1860 č. 129 ř. z.). Každý čeledín musí si opatřiti čelední knížku úředně vyhotovenou. Pánovi jest pod trestem zakázáno, přijati čeledína, který by neměl čelední knížky. Čelední knížky jsou listinami veřejnými.

V. Úřady příslušné:

Ve věcech čeledních rozhoduje starosta obce dle ustanovení obecního řádu. V obcích, ležících v obvodu policejním, přísluší pravomoc úřadu policejnímu. O odvolání z opatření nebo rozhodnutí starosty obecního rozhoduje výbor obecní (§ 40. obec. ř.) a ve případě dalšího odvolání výbor okresní (§ 99. obec. ř.). O stížnostech na jednání starosty obecního rozhoduje politický okresní úřad a v další instanci místodržitelství. Každé odvolání musí býti podáno starostovi obce do 14 dnů ode dne, kdy rozhodnutí bylo vyneseno. Proti rozhodnutí místodržitelství nepřipouští se další odvolání. Odvoláním proti nálezům majícím za předmět nastoupení nebo vystoupení ze služby, se výkon těchto nálezů nestaví. Spory ve příčině zaplacení výloh s ošetřováním v nemocnici spojených nerozhodují úřady samosprávné, nýbrž úřady politické (r. min. vn. ze dne 14. února 1884 č. 520 »Zeitschr. f. Verw.« 1884 č. 41).

VI. Spory z poměru čeledního:

Spory, jež mezi pánem a čeledínem povstanou, a jež vznikly ještě v době trvání poměru čeledního nebo do 30 dnů po uplynutí doby služební, mají býti starosty obecními, resp. policejními úřady v době nejkratší projednány a rozhodnuty. Spory, které vznikly po uplynutí této lhůty, patří před řádné soudy. Na venkově příslušnými jsou pro spory tyto soudy okresní, ve městech, kde se nalézá soud sborový, městské delegované okresní soudy (§ 15. lit. d jur. norm.). Bydliště pánovo pokládá se též za bydliště jeho čeledínů, kteří s ním ve společné domácnosti žijí (§ 22. jur. norm.).

VII. Přednosti v úpadku:

Zadržaná mzda za rok předcházející, kterou jest kridatář dlužen osobám ve společnou domácnost a hospodářství jeho trvale přijatým, i když byly službu před ohlášením úpadku opustily, dále požadavky čeledi zadržené za dobu, která ode dne ohlášení konkursu nebo ode dne smrti

dlužníkovy zpět počítaje, nepřesahuje dobu jednoho roku náležejí do první třídy pohledávek věřitelů konkursních (§ 43. č. 2. a 3. konk. ř.).

VIII. Právo občanské:

Pán jest za svého čeledína zodpovědným v těchto případech:

1. Přijme-li někdo čeledína bez vysvědčení, nebo podrží-li ve službě vědomě osobu, jež jest nebezpečná svými vlastnostmi tělesnými, nebo duševními, jest zodpovědným majiteli domu a osobám domácím za škodu, kterou osoba taková způsobí (§ 1314. o. o. z.). Vysvědčením jest ovšem též knížka čelední. Tělesné, nebo duševní vlastnosti, jimiž jest osoba nebezpečnou, mohou býti: nakažlivá nemoc, pomatení, náchylnost k opilství atd.

2. Rovněž ručí ten, kdo takové osobě nebezpečné svěří vykonání jistých služeb, za škodu, kterou tím osoba třetí utrpí (§. 1315. o. o. z.). Kdežto se § 1314. o. o. z. omezuje na případy týkající se majitele domu a osob domácích, vykládá § 1315. o. o. z. zodpovědnost pánovu všeobecněji; každá třetí osoba může na něm náhrady žádati za škodu, dokáže-li, že si pán zjednal do práce osobu nebezpečnou, nebo ku zaměstnání tomu neschopnou; nepozornost v jednotlivém případě nedokazuje ještě, že by osoba najatá nebyla způsobilou ku dotýčné práci (roz. ze dne 11. května r. 1871 č. 13862, sb. č. 4163; ze dne 20. února 1867 č. 11347, sb. č. 2746).

3. Hospodští, lodníci a povozníci jsou zodpovědní za škodu, která se stala cestujícímu v jich domě, nebo na jejich lodi, nebo při dopravě vinou buď jejich, nebo vinou jich čeledínů (§ 1316 o. o. z.). § 1316 o. o. z. nemůže býti vztahován na majitele kaváren, jelikož tito se nepočítají do kategorie hostinských, lodníků a povozníků, poněvadž poměr jich ku hostům není takovým, jako při oněch osobách (roz. ze dne 4. prosince 1866 č. 10749 Gl. U. č. 2672). Páni nejsou povinni zaplatiti dluhy, jež čeledínové na jich jméno udělali. V takových případech musí čeledín dokázati, že byl k tomu od svého pána zmocněn. Přinese-li však čeledín zápisník, do kterého se všechny věci na úvěr koupené zapisují, jest oprávněnou domněnka, že čeledín ten má plnou moc, aby zboží na úvěr koupil (§§ 1032., 1033. o. o. z.).

IX. Právo trestní.

1. Krádež, kterou čeledínové na svých pánech nebo na spolubydlících spáchali, pokládá se za zločin, když cena odcizené věci přesahuje 5 zl. (§ 176, II. lit. a tr. z., § 466. lit. b voj. tr. z.). Ustanovení tomuto podléhají čeledínové, okradou-li svého pána nebo jeho příslušníky: třebaš mimo dům (roz. ze dne 22. března 1889 č. 49. sb. č. 1215.), pročež i tehdy, okrade-li čeledín na veřejné cestě syna, nebo někoho z osob domácích svého pána. (Roz. ze dne 5. listopadu 1889, č. 3272.) Téhož činu dopouští se čeledín, odcizí-li něco z pozůstalosti svého pána (roz. ze dne 25. září 1885 č. 7243. sb. č. 819.), nikoli však tehdy, nabádá-li čeledín jiné osoby cizí, aby pána jeho okrádaly, (roz. ze dne 3. listopadu 1883 č. 5044, sb. č. 586.)

2. Pro zločin utržení na cti jest okolností přitěžující, jestliže utrhač jest čeledínem osoby, jíž na cti utrhal (§ 210. lit. c tr. z.; § 515. lit. c voj. tr. z.). Trest jest těžký žalář až do 10 let.

3. Čeledínové, kteří před úřady uschovávají svršky člověka zemřelého na nemoc nakažlivou, měly-li svršky tyto býti zničeny neb očištěny, dopouštějí se přestupku proti bezpečnosti zdraví (trest: vězení od 1 až do

3 měsíců) (§ 395. tr. z.), dle voj. tr. z. dopouští se přečinu (§ 664. voj. tr. z.).

4. Trýzní-li pán svoji čeled, dopouští se tím přestupku proti bezpečnosti těla (trest: pokuta od 5 zl. až 100 zl. nebo vězení od 3 dnů do 1 měsíce) (§§ 413, 421 tr. z.); dle voj. tr. z. dopouští se přečinu (§§ 684., 692. voj. tr. z.).

5. Čeledínové, kteří mají obstarávati topení a kteří dříví ku topení určené odcizují, dopouští se přestupku proti bezpečnosti majetku (trest: vězení od 1 až do 3 dnů) (§ 448. tr. z.); dle voj. z. tr. dopouští se přečinu (§ 719. voj. tr. z.).

6. Vstoupí-li podomek, vozka, pacholek u koní nebo u jiného dobytka, služka, nebo kdokoli jiný s nechráněným světlem do stodoly, do stáje, do dřevníku, nebo do místností, v nichž jest uloženo uhlí, sláma, seno, nebo jiné předměty, jež se snadno vznítí, mají býti za tento přestupek potrestáni vězením od 1 až do 8 dnů, a kdyby se přestupek opakoval, může býti trest zostřen (§ 449. tr. z.); dle voj. tr. z. jest jednání takové přečinem (§ 720. voj. tr. z.).

7. Žena v rodině sloužící, která nedospělého syna nebo nedospělého příbuzného pánova ke smilstvu svedla, má býti potrestána tuhým vězením od 1 až do 3 měsíců (§ 505. tr. z.), dle voj. tr. z. tresce se toto jako přečin (§ 778 voj. tr. z.) Přestupek tento se vyšetřuje a trestá jen tehdy, žádají-li za to rodiče, příbuzní nebo poručník.

8. Jestliže čeledínové bez vědomí hostinského dávají příležitost ke smilstvu, dopouští se tím přestupku, podle voj. tr. z. přečinu proti veřejné mravnosti. Trest: vězení od 8 dní do 3 měsíců (§ 515, 2. odst. tr. z. § 789. 2. odst. voj. tr. z.).

9. Zakořenělé opilství trestá se u čeledínů, jichž nedbalostí může snadno oheň vzniknouti, jako přestupek, podle voj. tr. z. jako přečin proti mravnosti. Trest: vězení od 1 do 8 dnů, po případě do 1 měsíce (§ 524. tr. z. a § 798. voj. tr. z.).

10. Porušení povinné úcty čeledi ku pánům pokládá se za přestupek, podle voj. tr. z. za přečin proti veřejné mravopoctnosti, ač-li pán pokládá za nutné, aby úředně zakročil. (§ 525. tr. z., § 799. voj. tr. z.)

11. Padělání knížky čelední jest, jsou-li tu náležitosti § 197. tr. z., zločinem podvodu. (§ 199. lit. d tr. z.; § 504. lit. d) voj. tr. z.)

12. Používá-li někdo cizí čelední knížky, nemáje při tom úmyslu použití knížky ku spáchání jiného činu trestného, dopouští se tím přestupku, dle voj. tr. z. přečinu proti veřejným opatřením (§ 320. lit. g, § 577. lit. g a min. nař. ze dne 3. května 1864 č. 42. ř. z.).

Osnova nového trestního zákona ustanovuje, že ten, kdo jsa sobě vědom, že trpí nějakou nakažlivou neřestí, za čeledína se zjedná, anebo byl-li čeledín tímto neduhem stížen teprve ve službě a opomene-li to svému pánu oznámiti, a vzejde-li tím nebezpečí nákazy jiným osobám, má býti potrestán vězením až do 1 měsíce, nebo pokutou až do 150 zl. (§ 473. osnovy).

X. Poplatky:

Čelední knížky podléhají kolkovnému 15 kr. (p. s. 85. popl. z. a nař. min. ze dne 23. května 1860 č. 129 ř. z.), rovněž tak čelední vysvědčení (p. s. 116. lit. b popl. z.).

Zdělí-li čeledín něco po svém pánovi, jest povinnen zapraviti na poplatcích, neobnáší-li dědictví nebo odkaz více než 50 zl. r. m. roční renty na dobu života čeledínova nebo na určitou řadu let, nebo nepřesahuje-li kapitál 500 zl. r. m., 1 procento z obnosu zděděného nebo odkázaného a 25⁰/₀ přírážky (p. s. 106 B. b) a § 3 nař. čís. ze dne 8. července 1858 č. 102 ř. z.). Poplatek ten má se tím způsobem vyměřiti, že srazí-li se poplatek vyměřený z obnosu zděděného neb odkázaného, nikdy nesmí zbýti méně než 495 zl. (V. min. fin. ze dne 6. dubna 1854 č. 27412).

Četnictvo.

I. Pojem:

Četnictvo jest sjednocený, vojensky organisovaný sbor strážní, který jest zřízen k tomu, aby zachován byl veřejný řád, pokoj a bezpečnost a který tvoří část ozbrojené moci říšské.

II. Organisace:

Četnictvo rakouské podléhá ministru zemské obrany, uherské ministru honvédů a bosensko-hercegovský sbor říšskému ministru války. Mužstvo pro četnictvo vybírá se z vojska a obou zeměbran a skládá se ze štábních a vrchních důstojníků, strážmistrů, závodčích a četníků, kteřížto poslední mají hodnost desátníka. Jak v Rakousku tak i v Uhrách bdí nad řádným výkonem vojenské služby četnictva generál, jemuž přísluší titul »inspektora četnického«. Pro země na říšské radě zastoupené platí o četnictvu zákon ze dne 25. prosince 1894 č. 1 ř. z. z r. 1895. V sídle politického úřadu zemského každé země korunní nachází se jedno zemské četnické velitelství, jemuž velí vyšší důstojník štábní. Mužstvo zemského četnického velitelství roztrženo jest na jednotlivá oddělení, jimž jest velitelem vždy jeden důstojník. V sídle každého hejtmanství okresního nalézá se četnické okresní velitelství, které spravuje strážmistr, jemuž jest podřízeno několik velitelství hlídek četnických (2—16 mužů) a jednotlivé strážce. Celý stav četnictva pozůstává v Rakousku: z 1 generála, 162 štábních a vrchních důstojníků a 9335 mužův (část mužstva jest v Čechách a v Haliči na koních).

III. Úkoly četnictva:

1. Ve službě vnitřní: Četnictvo podřízeno jest ve příčině služby veřejné bezpečnosti politickým úřadům okresním a zemským.

Politický úřad okresní (hejtmanství), kterému podřízeny jsou hlídky četnické v okrese jeho ustanovené, pečuje o bezpečnost v okrese používá k tomu četnictva, kteréž vykonává službu bezpečnostní. Četnictvo má rozkazy úřadu politického, jemuž je podřízeno, bezvýminečně vykonávati. Velitel hlídky četnické má právo žádati, aby mu dán byl příkaz písemný. Soudcové a zastupitelstva státní mají právo přímo četnictvu vydati rozkazy, musí však o tom příslušné úřady politické vyrozuměti.

Úřadové civilní a vojenští jakož i úřady obecní mají požádati za asistenci četnickou úřad politický, a toliko, hrozí-li nebezpečí z prodlení, jest četnictvo povinno poskytnouti asistenci na pouhé požádání úřadů těchto. Ve městech se vlastním statutem a vlastní stráží bezpečnostní může se užití četnictva jen ve srozumění s úřadem městským.

Četníkovi službu konajícímu přísluší všechna práva strážce civilní a vojenské. Četník, kdykoli konaje službu proti někomu zakročí, užití má slov »Ve jménu zákona« v jazyku zemském, kteréhož vyzvání má každý ať stavu občanského ať stavu vojenského poslechnouti; ovšem může však